

VI MEĐUNARODNI KONGRES
SLAVISTA

U kolovozu (7—13) 1968. god. održan je Sesti međunarodni kongres slavista u Pragu. »Zlatni Prag« — tradicijom poznat slavistički centar — primio je u svoju sredinu slaviste iz 26 zemalja: Australije, Austrije, Belgije, Bugarske, Čehoslovačke, Danske, Finske, Francuske, Grčke, Italije, Izraela, Jugoslavije, Kanade, Mađarske, Nizozemske, Njemačke Demokratske Republike, Norveške, Savezne Republike Njemačke, Novog Zelanda, Poljske, Rumunjske, Sovjetskog Saveza, Švedske, Švicarske, Sjedinjenih američkih država i Velike Britanije.

Kongres je bio savjesno pripreman; uloženi su veliki trud Međunarodnoga komiteta slavista, Češkog komiteta slavista, Radnog biroa VI međunarodnog kongresa slavista kao i svih pojedinaca u velikoj organizacionoj shemi velebnoga skupa slavista. *Slavia* časopis pro slovansku filologiju, Ročnik XXXIV, Praha 1965, Sešit 4, str. 662—663. donio je zaključke IX plenarnog zasjedanja Međunarodnog komiteta slavista (MKS), održanog u Beču 21—24. IX 1965. na kojem je odabrana tematika VI međunarodnog kongresa slavista. MKS povjerio je narodnim slavističkim komitetima brigu oko podnošenja prijave autora i nacrtu radova za budući kongres. Oni su bili dužni poslati prijave Međunarodnom komitetu slavista do 1. VI 1966. Na spomenutom plenarnom zasjedanju odlučeno je da se preporučiti uredništvima pojedinih slavističkih časopisa da otvore široku diskusiju o kongresnim temama te da pošalju njezine rezultate predsjedništvu MKS u Pragu. U vezi s navedenim odlukama MKS donio je naš časopis *Slovo* 15—16, Zagreb 1965, obavijest za naše čitaoce na str. 374.

U skladu pak s odlukom plenarnog zasjedanja MKS g. 1966. u Oksfordu izdan je zbornik: VI. Međunarodni sjezd slavista u Prazi 1968, *Resumé přednášek, příspěvků a sdělení, Mezinárodní komitét slavistů, Československý komitét slavistů, Academia Praha, Nakladatelství Československé akademie věd, Praha 1968, str. V—LXVII + 1—589.* U njem su štampani sažeci svih referata (str. 3—460), priloga i saopćenja koji su pravovremeno, tj. do 20. IX 1967. stigli redakciji zbornika. Sažeci su tematski raspoređeni po unaprijed utvrđenom izboru tema radnoga programa kongresa: I. Lingvistika, II. Nauka o književnosti, III. Literarno-lingvistički problemi, IV. Slavenska narodna književnost i V. Općeslavistički povijesni problemi. Publiciranje sažetaka referata bilo je uvjet za uključivanje u program kongresa. Za priloge i saopćenja nije postavljen takav uvjet, no — u skladu s odlukom MKS u Oksfordu 1966. god. — puni tekstovi referata i saopćenja trebali su biti publicirani u pojedinim zemljama prije kongresa. Rukopise sažetaka razmatralo je prošireno zasjedanje MKS u rujnu 1967. god. Sažeci (maksimalne veličine 1 stranice) u zborniku publicirani su na slavenskim i neslavenskim svjetskim jezicima. Zbornik posjeduje registar imena autora (580 autora). U donjem desnom uglu svakoga sažetka dana je oznaka osnovne tematike i sekcije u skladu s programom kongresa. Ako se pogleda raspored naučnih tema, brojnih sekcija s užim strukama kao i podsekcija, vidi se s jedne strane s koliko je mara i zalaganja MKS rasporedio obilnu kongresnu građu, a s druge strane dobivena je slika naučnih interesa suvremene svjetske slavistike. Tako tema »Lingvistika« ima 6 sekcija s 22 naslova užih struka i 4 podsekcije; tema

»Nauka o književnosti« ima također 6 sekcija s 8 naslova užih struka i 4 podsekcije; tema »Literarno-lingvistički problemi« ima 5 sekcija i 1 podsekciju; tema »Slavenska narodna književnost« ima 4 sekcije, dok tema »Općoslavistički povijesni problemi« ima 5 sekcija.

Uz referate štampani su u zborniku sažeci priloga koji su bili poslani u određenom roku redakciji zbornika, što nije bio uvjet za ulaznje u program kongresa.

Na str. 461—579 zbornika štampana su saopćenja također raspoređena po osnovnim temama kongresa.

Kako je vidljivo, ovaj je zbornik pružio slavistima cijelog svijeta pregled utvrđene naučne problematike kongresa i na vrijeme ih orijentirao na zadovoljavanje svojih naučnih interesa.

MKS izdao je i *Program VI. Mezinárodního sjezdu slavistů*. Iz Programa je vidljivo da se kongres odvijao pod pokroviteljstvom predsjednika ČS republike; u njem je dan popis članova MKS po pojedinim zemljama, popis članova preziduma MKS, popis međunarodnih komisija pri MKS i imena predsjednika tih komisija, popis članova Čehoslovačkoga komiteta slavista i Radnoga biroa kongresa, popis članova kongresnih komisija, opće informacije na češkom, ruskom i francuskom jeziku i informacije o programu na istim jezicima. Iz informacija se doznaje da će diskusije sa kongresa biti publicirane u Aktima kongresa uz pomoć UNESCO. Radni program kongresa donesen je na str. 19—95; popis predsjednika i sekretara sekcija nalazi se na str. 96—99. Tu je i popis učesnika kongresa po pojedinim zemljama u koji je ušlo oko 1200 osoba, ne računajući članove pratnje i one učesnike koji su naknadno prijavljeni. Tako je iz Australije bilo 5 prijavljenih, Austrije 14, Belgije 7, Bugarske 153, Čehoslovačke 548, Danske 9, Finske 5, Francuske 16, Italije 11, Izraela 2, Jugoslavije 97, Kanade 14, Mađarske 40, Nizozemske 6, Njemačke Demokratske Republike 59, Norveške 9, Savezne Republike Njemačke 52, Novog Zelanda 1, Poljske 39, Rumunjske 37, Grčke 1, Sovjetskog Saveza 148, Sjedinjenih američkih država 66, Švedske 19, Švicarske 8, Velike Britanije 36.

Indeks imena autora koji su sudjelovali u naučnom programu iznosi 731 ime. U usporedbi sa Sofijskim kongresom koji je iznio 450 referata i naučnih saopćenja sam broj kazuje znatno povećanje naučnih učesnika kongresa.

Svečano otvorenje kongresa obavljeno je u Smetaninoj dvorani Narodnog doma, dok su sekcije zasjedale u prostorijama Filozofskog i Pravnog fakulteta Karlova univerziteta. Zasedanja sekcija odvijala su se u punim dvoranama, a diskusije su uglavnom bile već unaprijed pripremljene i vrlo konstruktivne. U ovom izvještaju nije moguće ulaziti u potanko izlaganje sve obilne materije koju je ovaj kongres pružio, no valja u prvom redu zabilježiti ona svečana radna raspoloženja, kad su na katedru izlazili nestori svjetske slavistike: V. V. Vinogradov, R. O. Jakobson i dr. Od brojnih vrijednih referata spomenut ćemo samo poneke koji su svojom temom bliži problematici našeg časopisa. Tako *J. Lépissier* (Fr.) u svom referatu: *Du durcissement des consonnes en vieux slave*, utvrđuje da se otvrdnjivanje može odnositi samo na *dz* i *c* u stsl., dok ostale slučajeve smatra samo netačnim pisanjem bez fonetskoga značenja. *F. V. Mareš* (ČS): *Istoričeskoe razvitie slavjanskoj sistemy sklonenija suščestvitelnyh (razvitie form), sintetizira svoja istraživanja razvoja promjene imenica time što utvrđuje da se razvoj promjene imenica odlikuje većim stupnjem sličnosti u svim slavenskim jezicima koji su sačuvali sintetsku deklinaciju. Spomenut ćemo i veći broj referata o crkvenoslavenskom jeziku u vezi s razvojem drugih slavenskih literarnih jezika. *B. Unbegaun* (Fr.): *Jazyk ruskoj literatury i problemy ego razvitija, izlaže koncepciju razvoja ruskog literarnog jezika u ravnoj liniji bez prekida od kijevske epohe do naših dana. Fonetski se cksl. jezik rusificira već od početka, dok se rusifikacija morfologije završila tek u XIX st. Sintaksa, iako je ostala u biti slavenska, apsorbirala je francuske i njemačke elemente. Lek-sik je ostao cksl. i obogaćivao se cksl. derivacijama. *G. H. Worth* (USA): *Rolj cerkovnoslavjanskogo jazyka v razvitii ruskogo literarnogo jazyka; referent je postavio***

cilj: određivanje osnovnog klasifikacionog principa pri razgraničavanju crkvenoslavensizama (posuđene riječi iz stsl. i cksl.) i neoslavensizama. Razmatrao je tipične semantične promjene crkvenoslavensizama koji su ušli u ruski jezik. Opaža se da broj neoslavensizama raste počevši od 18. v. do danas. *Ivan Gălăbov* (Bug.): Stariat bălgarski knižoven ezik v evropejskoto srednevekovie, analizira pojavu međunarodnih nacijskih jezika. Bugarski jezik mu je bio instrument kulturnog saobraćaja u jugoistočnoj i istočnoj Evropi kao što je latinski jezik u analognoj službi zapadne i centralne Evrope. Proučavanje ova dva jezika treba da objasni što određuje takvu pojavu i njezin razvoj, geografsku raširenost i uklanjanje iz općekulturne scene evropske historije. *Radmila Ugrinova-Skalovska* (Jug.): Ulogata na crkvenoslavensizmito vo oformuvanjetto na sovremeniot pismen makedonski jazik, istražila je koji se jezični elementi cksl. pismene tradicije i elementi štampanih cksl. knjiga ruskoga tipa nalaze u tekstovima prvih predstavnika suvremene makedonske literature i utvrdila da se najveći utjecaj ogleda u leksici, zatim u tvorbi riječi, morfologiji i u nekim fonetsko-ortografskim elementima. Zastupljenost svih kategorija opada od Misirkova do danas, kada su svedene na najmanju mjeru. *Josip Vrana* (Jug.) iznio je temu: Praški glagoljski odlomci kao svjedok neprekidne ćirilometodske tradicije u Češkoj do kraja XI stoljeća. Nasuprot dokazivanju F. V. Mareša da su Praški odlomci nastali na ruskom teritoriju, autor na osnovi tekstološke, paleografske, grafijske i jezične analize dokazuje, da su pramatice ovih odlomaka nastale na češko-moravskom području u vrijeme Ćirila i Metodija, iako sami odlomci i njihovi neposredni predlošci potječu iz XI stoljeća. *Daniilo Barjaktarević* (Jug.): Jezik sv. Save prema staroslavenskom, analizom nekih jezičnih pojava u Studeničkom tipiku dokazuje da književni jezik sv. Save i Savine škole nije bio »nenarodni«.

O pitanju prevođenja s latinskog na crkvenoslavenski govorio je *L. Matejka* (USA): K překladam z la-

tiny do církevní slovanštiny. Autor je, po rezultatima jezične i kulturno-historijske analize nekih cksl. tekstova, došao do zaključka da svi sačuvani prijevodi jasno odražavaju razne stupnjeve znanja latinskog i crkvene slovenštine u njezinim mjesnim varijantama kao i odnos crkvene slovenštine prema dijalektu prevodioca i prepisivača. Analiza tekstova sadrži bogat materijal za studij prevodilačkih tradicija, koje su igrale izvanrednu i još neocijeñjenu ulogu u razvoju slavenske pismenosti. Zaslužan je također pokušaj historiografa da u nizu predavanja govore o historiografiji slavistike, tako npr.: *J. Kurza* (ĀS): Slavistika v období Jagićově a Gebauerove, *G. Mihailă* (Rum.): Osnovnye etapy istorii rumynskoj slavistiki i dr. O razvoju pojedinih tipova rećenica referirao je *H. Birnbaum* (USA): Obščeslavjanskoe nasledie i inozjazyčne obrázky v strukturnyh raznovidnostjakh staroslavjanskogo predloženiya. Autor traži iskonske slavenske sintaksičke strukture. Otkriva posuđene sintaktičke elemente i modele koji su ušli u stsl. iz grčkog jezika. Budući da se dubinske strukture grčkoga i stsl. jezika u značajnoj mjeri poklapaju, dubinsku strukturu stsl. jezika može se uzeti kao vrlo čvrstu. Površinska struktura stsl. jezika je »proncljiva« tako da se ne može govoriti o nekoj iskonsko-slavenskoj komponenti stsl. sintakse, nego o miješanoj grčko-slavenskoj sintaksi stsl. jezika. Budući da su našim čitaocima pristupačniji referati koje su održali naši slavisti spomenut ću samo naslove nekih referata. *D. Brozović*: Tipovi odnosa među slavenskim standardnim jezicima; *M. Stevanović*: Stvaranje standardnog književnog jezika kod Srba; *Lj. Jonke*: Razvojni put hrvatskosrnskog književnog jezika u prvjoj polovici XX stoljeća. *A. S. Ljvov* (SSSR): Āeško-moravskaja leksika v pamjatnikah drevnorusskoj pišmennosti. Referent je upotrebio niz spomenika kao *Povest vremennyh let*, *Skazanie o Borisu i Gljebu*, *Žitije Feodosija Pečerskoga* *Uspenskog* zbornika XII v., kroniku *Georgija Hamartola* XIII—XIV v., *Tolkovu paleju* iz 1406. god. u kojima se nalazi zapadnih slavizama, koji su ušli bilo posuđivanjem iz liturgij-

skih knjiga bilo komunikacijom sa zapadnim svećenstvom u aktivni leksikalni fond starih ruskih pisaca. O ukrajinskim grafitima govori referat: *Š. A. Vysocky*: (USSR): Drevnerusskie nadpisi Sofii Kievskoj XI—XIV vv. *Z. Hauptová* (ČS): analizirala je leksički fond stsl. jezika: K otázkam analýzu staroslověnské slovní zásoby. *A. Dostál* (ČS): Stará církevněslovanská literatura, smysl jejího vývoje a literární problém, osvrnuv se na dosadašnje metode proučavanja stare crkvenoslavenske literature kojima se kvalificirala ova literatura samo u općim crtama. Autor se zalaže za proučavanje tekstova s literarno-historijskog stajališta koje mora uključivati i proučavanje teksta kao literarnog djela. Pošto je stavio u historijski okvir nastajanje i razvoj stare slavenske literature, a taj se okvir i neminovno odrazio na literarnoj tematici, literarnom žanru, formi literarnog djela, postavlja kao vrlo aktualnu zadaću slavistike izdanje tekstova, da bi ih uopće mogli analizirati. *O. Králík* (ČS): Počátky kronikářství u Slovanů, istaknuo je kako su se dosad istraživači kronika bavili otkrivanjem njihovih autora, no za razumijevanje ljetopisnih djela značajniji su izvori nego autori. Razmatrajući tri grupe izvora: 1) legende o narodnim svecima, 2) anale (hronografe) i 3) usmenu književnost utvrdio je, da su legende zamjenjivale kronike, te ističe okolnost da se u Češkoj i Poljskoj kao izvori kronike javljaju legende iste kulturne sfere, te da su kulturni poticaji ove sfere posredovanjem sazavskog manastira dotakli i kijevski ljetopis. Zapadnoslavenski kulturni krug u X i XI v. bio je daljnja etapa u razvoju slavenske kulture poslije velikomoravskog perioda i poslije perioda bugarske aktivnosti oko Simeona.

Niz zaslužnih slavista nije dočekaoo ovoga kongresa kao: *A. Cronia*, *J. Levý*, *H. L. Klagstad*, *V. Řehák*, *V. Procházka*, *D. Pavlović*, *U. Weinreich* i naročito *J. Vašica* kojih su se imena i naslovi referata našli u programu. Nadasve zaslužni *J. Vašica* je svojim doprinosom kongresu tumačio izraz »Lex Christiana« v Odpovědech papeže Mikuláše na dotazy Bulharů. Po njemu, knez Boris nije zahtijevao objašnjenje kršćan-

skog zakona, nego njegovu pravnu formulaciju. Ovo interesantno mjesto iz prvog od poznatih odgovora pape Nikole I, uspoređeno s izveštajima legendi ŽK i Legenda Italice o moravskom poslanstvu poslanom u Konstantinopol, može se smatrati pokazateljem onoga što su u stvari željeli dobiti i knez Boris od pape Nikole i moravski poslanici od cara: upravo potrebnu sudsku pomoć — tekst za sudovanje. *N. W. Ingham* (USA): The limits of secular biography in medieval Slavic literature, particularly Old Russian, odgovara na pitanje, je li u slavenske literature srednjeg vijeka svjetovna biografija ušla u žanrove sisteme (kao samostalni žanr). Kad se govori o svjetovnoj biografiji ne misli se na historiografiju (ljetopis u uskom smislu) ni na retoriku (panegirik, pohvalu). Iz materijala staroruske literature došao je autor do zaključka, da u slavenskoj pismenosti ovoga perioda nije završen puni prijelaz od hagiografije k žanru svjetovne biografije, nego u spomenicima nalazimo samo prijelazne forme, koje bi se mogle nazvati »polu-hagiografskim« i »polu-svjetovnim«. *Nikica Kolumbić* (SFRJ): Srednjovjekovna pasionska poezija kod slavenskih naroda. Autor je došao do zanimljivih rezultata o evoluciji hrvatske srednjovjekovne pasionske poezije na temelju ispitivanja međusobnih odnosa svih sačuvanih rukopisnih hrv. tekstova posluživši se statističkom analizom podudaranja njihovih osmeračkih dvoštihova, kao i jezično-stilskom analizom unutar pojedinih stihova. Kongres je donio i nekoliko radova o srednjovjekovnoj versifikaciji. *K. F. Taranovsky* (USA): Formy obščeslavjanskogo i cerkovnoslavjanskogo stiha v drevnerusskoj literature, daje na materijalu staroruske literature osnovne karakteristike molitvenoga i pripovjednoga stiha koji je ujedno postao i općeslavenski prototip stiha. Osnovna karakteristika molitvenog stiha je sistem ritmičkih signala koji podcrtavaju početak retka. Pripovjedni stih gradi se na sintaktičko-intonacionom paralelizmu polustihova koji se rimiraju. *J. Vlášek* (ČS): Žalmový verš (Přispevek k teorii staroslověnského verše), izveo je iz analize XXIX psalma i iz Sinajskog euhologija karakteristične

crte »psalamskog versa«; to su 1) dvodjelnost (dihotomija) i 2) silabizam.

Ovaj djelomičan pregled referata samo je mali djelić u velikom mozaiku kongresnih radova. Kako su određivale propozicije, svi radovi su u principu trebali biti već prije kongresa objavljeni. Iako to nije potpuno ostvareno, ipak mnoge kongresne radove možemo naći u raznim zbornicima i drugim edicijama. Nabrojiti ćemo neke od njih: Radovi zavoda za slavensku filologiju sv. 10, Zagreb 1968; Slavistična revija, Letnik XVI, Ljubljana 1968; Naš jezik, Knj. XVI, sv. 3, Beograd 1967; Biblioteka »Literaturen zbor« 2, Skopje 1968; Akademija nauk SSSR, Sovjetskij komitet slavistov, Slavjanskoe jazykoznanie, Moskva 1968; i ista Akademija Slavjanskije literatury, Moskva 1968; Vestnik moskovskogo universiteta, Filologija 4, Moskva 1968; Československé přednášky pro VI mezinárodní sjezd slavistů, Praha 1968; Akademia nauk Ukraïnskoï RSR Ukraïns'kij komitet slavistiv, Kiïv 1968; Académie Bulgare des sciences, Institut d'histoire, Etudes historiques, T. IV; Slavistische Studien zum VI. Internationalen Slavistenkongress in Prag 1968, München; Zeitschrift für Slawistik, Band XIII (1968), Heft 3, Akademie Verlag, Berlin; Asociația slavistilor din Republica socialistă România, »Romanoslavica« XVI, București 1968; Studia Slavica Hungarica XIV, 1968; American contributions to the sixth international congress of slavists. Volume I Linguistic contributions (Mouton); Volume II Literary contributions (Mouton); VIe Congrès international des Slavistes Prague, 7—13 août 1968, Communications de la délégation française et de la délégation suisse, Paris, Imprimerie nationale, Institut d'études slaves, 1968; Akademija navuk Belaruskaj SSR, Belaruskij kamitet slavistaj, Minsk 1968; Scandoslavica, Tomus XIV, Munksgaard, Copenhagen 1968; Acta Fakultatis Philosophicae Universitatis Saffaricanae Prešovensis, Jazykovedny zborník venovaný VI slavistickému kongresu. Bratislava 1968; akta istoga fakulteta: O mezdiliterárnych vzťahoch. Bratislava 1968; The Slavonic and East European Review. Volume XLVI, Number 107, London: July 1968; Zpravo-

daj Místopisné komise ČSAV, Číslo 2, Ročník IX; Travaux linguistiques de Prague, études structurales dédiées au VIe congrès des slavistes, Academia Prague 1968; VIe Congrès International de Slavistique, Communications présentées par les slavissants de Belgique, Prague-Août 1968; Bruxelles 1968; Slovanská filologie na Univerzitě Karlově, Praha 1968.

Napomenut ćemo i to, da su uz rad kongresa zasjedale otvoreno i Komisije MKS. *Slavia*, Ročník XXXVII, Praha 1968, Sešit 2, str. 386—413 donijela je informativna saopćenja o radu pojedinih komisija od sofijskog kongresa 1963. do VI kongresa u Pragu, kako je odlučio prezidium MKS na zasjedanju u septembru 1967. U tim saopćenjima nalazi se kratak historijat formiranja i rada komisija i na taj je način izvještaj o radu donesen na kritiku učesnicima kongresa. Izostali su izvještaji MK za fonetiku i fonologiju i MK za transkripciju, jer dosada nisu počele djelovati.

Da spomenemo i to, da je jugoslavenski član MKS Josip Badalić uz još 4 učesnika dobio jedno od velikih priznanja, tj. »Zlatnu plaketu« i medalju utemeljitelja slavistike Josipa Dobrowskog.

Na prijedlog poljskih slavista na zaključnoj svečanosti, zaključeno je da se Sedmi kongres održi 1973. u Varšavi.

Gostoprinstvo čehoslovačke javnosti, minuciozno pripremljen program raznih susreta i ekskurzija, izvanredna sposobnost organizatora duboko se dojmila učesnika kongresa. Na kraju bili su učesnici počašćeni prijemom u prostorijama palače Černinskoga na historijskim Hradčanima.

N. Linarić

RAD NA RJEČNIKU CRKVENO-SLAVENSKOG (OPČESLAVENSKOG KNJIŽEVNOG) JEZIKA

Pitanje izrade rječnika crkvenoslavenskog jezika kao književnog jezika istočnih i južnih Slavena u srednjem vijeku na dnevnom je redu slavističkih foruma od 1958. kad je na IV međunarodnom slavističkom kongresu u Moskvi dana za